

ПРИЈЕГЛЕД

ПРИЛОГ »МАЛЕ БИБЛИОТЕКЕ«

БРОЈ VIII.-IX. — МОСТАР 15-V-1902. — ГОДИНА I.

Н В. ГОГОЉ

— Влад. И. Шенрок —

(свршетак)

Али у овоме времену Гогољева рада највидније су му замисли: да створи комедије »Владимир, трећег степена« и »Ревизор«. У првој (која се због цензуре распала »на кришчице«),* писац је намјеравао да изнесе угледна службеника, али не у оној свјетлости, која том знатном званичнику годи, у којој се хоће да покаже пред старјешинама и потчињенима; него у правој, закулисној боји, са свима његовим недостатцима и рђавиштинама. Ма да су поједини одломци представљали невине цјелине, како цензура не би имала посла, ипак у цјелини та је комедија мо-

* »Јутро радна човска«, »Одломак«, »Парница«, »Соба лакејска«.

рала, за оно вријеме, бити јединствена осуда недостатака средњих официјалних сфера; као што су пак ниже и скромније службене сфере биле оцртане у »Ревизору«.

Међутим, пун свијести о богаству генијалне, своје, унутрашње стваралачке снаге, и прожет идејом, тада распрострањеном, у Пушкиновом кругу о неизмјерној превази генија над масом, Гогољ је нетачно мислио о научној одговорности своје професуре, коју је, на заузимање Жуковског и Пушкина добио на петроград. универзитету. Он се није журио да се спреми и прибере за предавања, него је свом душом ушао у обраду »Ревизора«. Поред тога он је са великим поуздањем замишљао како ће »савладати« сву историју малоруску и средњевековну. Он је на свој начин схватао историју и предавања. Волио је, и познавао, али он је мислио, да се драгоцјеном особином својом, поетичним и живим уображењем, користи и при лекцијама, и преради историског материјала за *угледне* лекције. Али резултат његова схватања могао је бити само на штету његову. Умјетнички састав

његових штампаних лекција био је потпуно вриједан Гогољева талента и славе, али научне идеје и мисли падале су на дно, а универзитетска предавања (са изузетком двије, три доиста сјајне лекције) бјеху слаба и лака. Слушаоци брзо изгубише поштовање и повјерење према професору, и долазили су му на предавања само зато, да се позабаве његовим »маленько-сказочнымъ« језиком. Напошљетку је морао да остави катедру.*)

*) И. Тургенев, у својим успоменама, има о Гогољу и ову забиљешку: »Гогоља сам познао 1835. год., био сам један од слушалаца његових предавања (!) историје на петроградском универзитету. Предавања су, ваља рећи истину, била оригинална. Прво, Гогољ је неизоставно од три лекције увијек пропустио двије; а друго, и кад се показивао на катедри, није говорио, него шапутао нешто веома невезано, показивао нам неке мајушне челичне гривире, (Палестина и друге источне земље), и цијелога часа се веома збуњивао и стидио. Ми смо сви вјеровали тврдо (и мучно да смо се варали), да он неће ништа пронаћи у историји, и да г. *Гогољ-Јановски*, наш професор (он се тако потписао на распореду лекција), нема ништа заједничко са Гогољем књижевником, нама већ познатим аутором »Вечери на салашу близу Диканке«... Нема сумње да је и он сам осјећао сву комичност и нез-

Послије свих недаћа Гогољ се сав преда послу да »Ревизора« изнесе на позорницу. Напошљетку, 19. априла, 1836. у Александровом позоришту први пут је одиграна ова генијална ствар, и до данас један од бољих украса наше позорнице. Прву представу Гогољ није гледао као творац позоришног дјела, чија се слава и успјех налази у допадању и шљескању публике, него је гледао са притајеном зебњом и тешком бригом за своје мило дјело, у које је унио своју душу и своје љепше, племенитије тежње. Метци у комедији падали су како треба, погађали су изврсно мету; публика је била веома незадовољна и писцем и комедијом. И Цар Никола био је на представи. Комедија му се веома свидјела. Она је шибала недостатке и ране друштвене, он је то живо одобравао, зато је и допустио, својом личном заштитом, да се комад изнесе пред публику.

годност свога положаја: те исте године поднио је оставку. Али то му није сметало да ипак не узвикне: »Попео сам се на катедру непризнат, и силазим с ње непризнат!« — Он је рођен зато, да буде учитељ својих савременика; само не с катедре«. Прев.

Али тај судбоносни дан однесе и сахрани маштања и мисли Гогољеве, оставивши му у души празноћу и горки талог разочарања. Пошто је срећно прешао сваку цензуру, онда страшан фијаско! Њега, суштог консервативца по убјеђењима, огласише за најотворенијег либерала; њега, који ће ускоро постати затуцани религиозни мистичар, корили су готово за безбожност; напошљетку су о њему говорили као да је непријатељ закона и отаџбине. Све се то пронашло у комедији његовој.

Писац би требао да се радује такоме очевидном успијеху; али он је запрепашћен и утучен. Враћајући се из позоришта узвикнуо је несрећан: »Господе Боже! Бар да се руга један, двојица њих, па да им је просто; али сви, сви!« Дуго је затим Гогољ горко јадиковао пред својим пријатељима, што му публика комад грди, а овамо жељно чека сваку представу...

Напошљетку, измучен и потресен, јер је много претрпио потоњих година, оде у туђину, да се разведри и одмори. Поред свих претрпиљених незгода, Гогољ је ипак живо желио да пође на пут, и

да зарони у примамљиви и још непознат западњачки свијет, да збаци са себе терет свакидашњих досадних утисака.

За границом настаје нова епоха у његову животу. Одвојен од интереса петроградског књижевног, службеног и позоришног свијета, он је са страсним заносом пустио се таласима нова живота. Али ма да је био далеко, ипак у њему гласно проговори љубав према остављеном завичају. Али и сладост успомена на њу, и лијеп живот овамо, и надахнуте, свечане пјесме отаџбини, и бујни уздаси, тешко јадање и незадовољство њоме, све је то веома природно у човјеку необичне јаке пријемљивости. Он је журио да се наслади још непознаним утисцима, путовао из једне земље у другу, и напошљетку се подуже задржао у Италији, својој, како вели, »новој отаџбини«. Ту је било најсрећније и најведрије доба у његову животу, али, као што обично бива, кратко, и за собом повлачи суров раскид. Живот није сувише избашан у таквим раскошним добрима. Гогољу се није дало дуго да рони у море виших естетских усада, у том времену, у коме

је радио на првој свесци »Мртвих душа«, на дјелу, које му је одавна била главна задаћа живота.

Све је то било крајем тридесетих и почетком четрдесетих година. У тим годинама је упечатљива природа Гогољева с муком подносила тешка искушења у животу, која су нештедљиво сипала на његову главу. Прво му умре пријатељ, Јосиф Виелгорски, даровит и симпатичан младић. Али у току цијеле 1839 године имао је Гогољ још среће, још радости и уживања, када су у Рим један за другим долазили његови пријатељи, Жуковски, Пагодин и т. д. (Ваља напоменути, да је Гогољ, од како је из Нежина пошао с другом, вазда тражио и био у колу одличних пријатеља и другова по раду). Али и ту срећу мутила му је прије свега тешка и неизбјежна перспектива најпрозаичнијих и досадних брига за опстанак дугови, породица; а осим тога досађивала му је и бегешљивост његова.

Он се, због сестара, враћао у Русију, и опет натраг у Рим, гдје је са Пановим и Аненковим живио, и они му помагали у преписивању прве свеске »мртвих душа«.

Дошавши поново у Русију крајем 1841 год., разиђе се са пријатељем Погодиним, који својим уско-практичним карактером разори дружбу.

И опет се поновише непријатности око издавања »мртвих душа«, као оно при појави »Ревизора«; опет она иста званична митарења, нарочито цензурна, јер чак се бунили и на сам натпис, пошто је душа бесмртна (нарочито је много трзавица Гогољ поднио због приповијетке о капетану Копјејкину); опет потреба молити и трудити високе личности, опет интриге, новчана питања, и напошљетку понова пакосна гунђања што »мртве душе« излазе на свијет. У исто доба Гогољеву душу узнемираваху породичне и личне новчане незгоде и невоље.

Пошто се штампање дјела једва отпоче (у Москви), он ствар преда својим пријатељима, а сам опет остави отаџбину. Можемо споменути, да се Гогољ налазио у незгодну положају; удаљен од »злобе дана« и тадашњих интереса књижевног свијета, притијешњен личним везама и новчаним околностима, он је и нехотице падао у такав положај, између унакрсне

ватре сплетака и узајамних прекора његових пријатеља, који су, при том, држали сваки о себи да има право, према својим везама, очекивати припомоћ Гогољеву у сарадњи на његову журналу.

Међутим је у Гогољевој души ојачавало увјерење, да ваља сав да се преда »своме светоме раду« и задатку, да доврши »Мртве душе«. У даљим књигама тога дјела, желио је, да изнесе потпуног Руса, али навластити све љепше и светлије особине његове природе.

Будући, једном, болестан, тражио је посљедњи разрачун са животом, није могао а да се не осврне на пут који је прешао у животу и књижевном раду. Како се сневеселио због тобожње ништавости и бесплодности својих, у истини, великих творевина. Отада је често патио од наступа туге и очајања. Обично се тада одлучивао да снали своја дјела, као што је то већ као ђак у Нежину учинио са својим првенчетом (1829.) Гогољ је судио, да, кад му је Бог дао позив пјеснички, он је дужан и да се користи својим даром и позивом, те да прославља Бога и да користи људима; а да за тај

задатак имадне и моћи, он прво и прво мора да очисти и васпита себе искреном молитвом и правим хришћанским животом.

Мисао о продужењу свога рада све јаче је везивао за питање о душевном спасењу, и за неке задатке свога духа. Али да се ти замишљени задатци изврше, он мора духовно да се препороди. Молио је Бога, да му да снаге, те да може достојно извршити велико дјело, које га чека; вјеровао је у истинитост и моћ своје ријечи, којој је суђено, да људима очи отвори. Своје досадашње радове не цијени веома, ништавни су му, а свом снагом душе тежи успламтјелој идеји својој, — да браћи у отаџбини каже преко потребну, и још неслушану, ријеч. Замишља грандиозну перспективу рада, високи задатак месијанизма, ако не за човјечанство, а оно за драгу домовину.

У свези за главном идејом, која је поплавила све његово биће, у души му сазријева и врши се читав морални преврат. Али ма да и нема ту некаквог прегона у корјену, ипак све више добијају готово искључиву снагу само неке

стране његове духовне организације, које су досад биле уједначиване и млађаном жеђи за животом, и потребама многостране артистичне природе.

Сав тај процес извршује се крајем треће и готово кроз цијелу четврту деценију. Огледа се доста јасно у писмима и дјелима тога, посљедњег, периода. Ако ли она и дандањи изазивају страсна и бурна пребацивања, то долази прије свега отуда, како се гледа на ствар: или се у томе »прелому«, у главном, види брзо морално израстање унутрашњег човјека у Гогољу, који је успио да се узвиси до најчистијег, светог идеализма, или се та криза душевна у њему гледа с тачке *штетног* утицаја на његову творачку снагу и моћ.

Ван сумње је, да су потоњих десет година живота цјесникова жалосна слика лаганог, а уједно тешког и сталног физичког опадања, упоредо са очевидним опадањем и дара, и са болесним напрезањем вјерске екстазе. Нико од познатика Гогољевих не тврди чисто душевно растројство, о чему се гворило с поуздањем како за живота, тако и по смрти

Гогољевој, али нико није одрицао ни то, да код њега доиста има неке јаке промјене; клице мистичног стања опажане су још 1835 године, а доцније, под утјецајем тешких доживљаја, злослутно страховање за вријеме опасних и тешких болести, па и околности у животу ван отаџбине могле су га све дубље заронивати у пучину мистицизма.

Он је још дуго живио у туђини, нарочито у Италији, али већ не као негдашњи одушевљен обожавалац бајне природе, па ни с мислима пређашњим. Сав се прибрао на мислима о вјери, привлачила га Палестина, па је и рад на »мртвим душама« прекидао ради »Одабраних одломака из дописивања с друговима«.

Крајем 1842 год. онет се нашао у Риму, камо је дошао из Гастајна са својим драгим Јазиковим и Ф. В. Чишковим. Тако му се испунила жеља, да с Јазиковим поживи у Риму. Али Јазикову досади пријатељева крајња непрактичност у ситницама свакидашњег живота, и тако исто, незгодна по обојицу, фантастична му наклоњеност према лукавим Талијанима. Јазиков се растане с Гогољем.

Међутим дође А. О. Смирнова, духовита и свјетска дама, сјајна ума, финог естетског осјећања, и нарочито религијозна. Гогољ се с њоме спријатељи, јер при свој тежњи да се осами у анализану, и да се удуби у себе сама, ипак му је била потребна душа, способна да се одзове на мистичне идоле његове душе. У Смирновој приближно је нашао скуп свега, што је могао жељети. Кад се 1843 године обоје преселише у Ницу, и нађоше тамо пријатеље Вијелгорске, њихна дружба доби други правац и карактер. Склопише најужи круг пријатељства с Вијелгорским, сваки дан су заједнички правили шетње по обали, и артистична природа клицала је из Гогоља при сваком ефектном појаву јужњачке сунчане свјетлости на планинама. Послије дивних тренутака такога блаженства, које могу осјећати само изабране природе, Гогољ је часове среће настављао у друштву тих људи, с којима је разговор била права раскошност под јужним небом, и на погледу безгранична мора.

Године 1844. друштвање се њихово растури, Смирнова оде у Париз, Гогољ

се упути Дармштату, да буде ближе Жуковскоме, који живљаше тада у Франкфурту, камо је и он хтио отићи. Жуковски је морао ићи у Берлин. Гогољ остане сам. Оде у Баден, и по савјету љекара у Остенде, гдје је ошет неко вријеме с Вијелгорским био. Кад се затим вратио у Франкфурт Жуковскоме, Гогоља је веома мучило ћутање музе његове, особито видећи Жуковскога у живљем и јачем раду. По савјету Копа (љекара) и Жуковског оде у Париз, да се освјежи за рад; али овога пута друштво Вијелгорских зажетих свјетским уживањем, није му користило. Вратио се незадовољан у Франкфурт. Стање здравља бјеше много горе. Тада је први пут спалио другу књигу »мртвих душа«; у томе суморном и жалосном добу замислио је и своје »Дописивање с друговима«, у стању, за које и сам Гогољ вели, да »објесити се или удавити, чинило му се као неки лијек, или олакшање«. Наставио је лијечење, добио је од цара, на заузимање Жуковског, Смирнове и Плетњева, трогодишњу припомоћ од три хиљаде рубаља. Поправи здравље, оде у Рим,

гдје се онет осјећао задовољан; али године и очајна боља узеше маха.

Крајем 1846 год. бавио се »Ревизором;« спремао га прерађена, за позорницу. Додао му »развој«, на коме се огледало његово тадашње морално стање, а требао је да буде искрена ријеч свему друштву. У оба та рада Гогољ је гледао извршење тајне мисије, за коју га је провиђење изабрало. Да своју мисао што боље оствари, привуче и уведе у ствар своје ближе и одане пријатеље. Читав низ писама о »Развоју Ревизора« (тако је назвао додатак првој комедији) почиње писмом његовим М. С. Шчепкину. Наситно му је разјаснио, какву сврху има писац. Хтио је да глумац сваку ријеч разумије и осјећа, да залуду не пропадне ни најмањи умјетнички потез. Веома се плашио да му дјело не унакараде представљањем. Али готово сви сарадници на томе послу, које је сам изабрао, запрепастили су се чудним захтјевима његовим. Нарочито је Шчепкин стављен у тежак положај због апотеозе дјелу: глумац треба да се прими улоге савршено невјероватне, пред публику нека не ступа

као умјетник, него као проповједник, и уз то, послије комада треба да добије трофеје од глумаца и публике. Све то било је, и за писца, и за глумца, врло сумњива успјеха код публике. Напошљетку једва склонише Гогоља, особито како се још и Шчепкин изненадно разболе, да одустане од комада. Послије је и само сјећање на њу мало изблиједјело.

Бриге и рад око »Развоја Ревизора« надале су упоредо с другим безбројним бригама пословањем и узбуђењима — због издавања »Дописивања«. Молио је Плетњева, да остави своје послове, па да му штампа ову нову књигу, за коју вели да је »врло потребна, ванредно потребна свакоме«. Хтио је да »Преписка пријатељска« штампање »Одабраних одломака из дописивања с пријатељима« буде највећа тајна за пријатеље његове. Само је Смирнова за то знала, јер се од ње надало на заузимање код цензуре. Гогољ је желио да та књига свакоме разјасни његов многгодишњи унутрашњи живот, упућен, по наређењу одозго, само на добро браће.

Али настаде 1847 година, за Гогоља

ужасна. У мјесто очекиваних похвала и славе, пјесник је видио себе са свих страна обасијана приговорима, укорима и подсмјесима. Приговоре и прекорс, истина, желио је и сам врло срдечно, према своме аскетичном гледању на свијет (миросозерцање), али само тако, ако ти прекори потичу са једнаког погледа на свијет. Нешто сасвим друкче изиђе: њега нису разумјели, нити је он кога разумио. Говорили су и писали су му насупрот; али све то, почевши од громовног писма Белинскога, дође сувише касно. У Гогољевој се души већ образовало потпуно царство фантазије; и ови удари, сувише жестоки, и готово без икакве користи, само су могли још да доврше поремећену равнотежу у њему.

Наскоро, ипак, јак удар, нанешен суровим друштвеним пребацивањем а најсветије снове пјесникове, изазове у њему, њему, који је досад мислио да друштво поучи, страсну потребу да се исповједи, да се оправда, да раскрили своје нсостварене наде и тежње. Отуда се појави »Пишчева исповијест, прије рефлекс помућене и рањене душе Гогољеве, него

ли производ мирног и јасног посма-трања.

У почетку 1848 године, Гогољ једва, напошљетку могаде поћи у Јерусалим куда је раније желио. Али свакидашњи изглед Јерусалима, изглед обичне вароши, није одговарао величанственој слици његова уображења. То се може рећи и за његове унутрашње утиске: утисци у Палестини били су врло далеко од оних, које је ватрено желио.

Кад се вратио у Русију (живио је у Москви, и каткад ишао Смирновој, у Малу Русију и Одесу), радио је необично на свом завјетном послу, али све више онада тјелесно и душевно. У исто вријеме он све јаче попушта судбоносном упливу извјесног свештеника, Матвеја Константиновског, с којим је мало раније дошао у додир.*) Строга аскетична проповијед оца Матвеја дира болну душу

* Тон његових писама Гогољу може се осјетити у његову првом писму, у коме, (држећи се начелних предувјерења свога старјешине о позоришту), тврди, да ће Гогољева књига, годећи сујетним задовољствима, нанијети друштву велику штету, за коју ће писац одговарати пред страшним судом.

Гогољеву толико и тако, да он и поред свеколике побожности и поштовања према црквеном пастиру, ипак једном, ужаснут, прекида му говор узвикнувши: »доста! страшно ми је и сувице!« Осјећао је јаку зебњу због оног свијета. Пошљедњих дана он је сав потонуо у мисли о преласку у живот с оне стране гроба.

Што је пред смрт спалио »мртве душе«, и што је стално желио да умре, противећи се лекарима, објашњава се и тиме, што није вјеровао у корисност својих умних производа, — у њему се до пошљетка борила жива нада са гушеним очајањем, — а и тиме, што се плашио смрти, факт психолошки потпуно објашњив.

Гогољев је умр'о у Москви 21. фебруара 1852 год.*) На пратњи су били

*) Тургењев је под првим утисцима на вијест о смрти Гогољевој написао »писмо из Петрограда«, које се почињало: »Гогољ умр'о!« — коју руску душу не потресају ове двије ријечи? — Умро је. Наш је губитак тако тежак, тако изненадан, да још никако не можемо да вјерујемо. Баш онда, када смо се могли надати, да ће, напошљетку, прекинути своје дуго ћутање, да ће нас обрадовати, да ће превазићи наша

знатни чиновници и службеници; ошпијело је било у цркви универзитетској; много свијета стекло се да учини пошљедњу пошту и дужност према великоме књижевнику; сахрањен је у Даниловом манастиру. Непријатељска вика убрзо умукну, и Гогољев огроман значај све јаче се увиђа и признаје. Данас већ нико и не сумња о великом значају његових дубоких поетских творевина.

Дјела су Гогољева: *Вечери на љетњиковцу близу Диканке*, приповијетке, (Со-

нестрпљива надања, — допаде нам та неминовна вијест! — Јест, умр'о је човјек, кога сад имамо право, жалосно право, које нам је смрт његова дала, да назовемо великим; човјек, који је својим именом означио епоху у историји наше књижевности, човјек којим се ми поносимо, јер је слава наша!...» И тај невини натпис не би штампан одмах, јер је цензура од неког времена поштрена, па тако и према Гогољеву имену. Него му један пријатељ из Москве писаше: »шта! Гогољ мртав, а ни један петроградски лист да се не одзове. То је ћутање постидно«. Тургењев му одговорио, шта је било с овом осмртницом Гогољу; пријатељ је штампа у »Московским Вједомостима«, а Тургењев буде кажњен за погрешку против цензурних правила.

рочински сајам, У очи Ивањдана, Мајска ноћ или утопљеница, У очи Божића итд.) *Миргород*, приповијетке, (Тарас Буљба, како су се посвадили Иван Иванович и Иван Никифоровић и др.) *Приповијетке*, (Нос, Портре, Шињел...) *Комедије*, (Ревизор, Женидба), уз то и драмски одломци, поједине сцене (као Парница, Одломак итд.) *Мртве душе; Изабрани одломци из пријатељске преписке; Арабеске*, и посмртне хартије, и др.

Биоград.

К—вет—

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

* Пјесме Авда Хасанбегџва Карабеговића. У Биограду. Електрична штампарија П. Ђурчића 1902. (Може се дебити у администрацији »Кола«). — Ево нам једне одавно жељене и одавно очекиване књиге пјесама! Ево нам »јадне сирочади« једнога милога покојника, кога смрт покоси у цвијету младости, у 22. години живота, не допустивши ни њему »дугу шарну са неба да свуче, дугом шарном све да их обуче«. Али, можда баш због тога, што су, као сироте, нешто сиромашније одјевене, ове су нам пјесме тим милије. Миле су нам, јер оне најбоље и најјасније доказују, да је млади Авдо био прави и истински пјесник, пјесник, који није пјевао ни ради славе ни ради хвале, него само ради тога »да му срцу одлажне у грудим'«. Држимо, да

не ћемо претјерати, ако кажемо, да је он био један од најискренијих наших млађих пјесника. Пјесме његове пуне су осјећаја и миришу истом поштенom пјесничком душом. Примјера ради навешћемо само неке:

Лишће пада са увелих грана,
Душу моју тежак стиск'о јад —
Надо моја, вјеро закопана
Срце моје, шта ми радиш сад?

Вјетар хуји са далеких страна,
Тужна јесен однесе му над, —
Зоро моја, срећо неснивана,
Срце моје, шта ми радиш сад?

Срце дршће, а леди се душа,
Мени више не ће пропаст' цв'јеће:
Лист са горе отрже се млад.

И зацвили. Да л' га когод слуша?
Слуша ли му когод пјесму среће,
Срце моје, шта ми радиш сад?

Кад јесењи вјетри дуну
И гранчице сухе стресу;
А са грана жуто лишће
Кад разаспу и однесу.
Хладни Бореј кад покида
Мирисава перца ц'вјећу
А кад пођу са висина
Пахуљице да пол'јећу.
Кроз поноћ ће хукнут' сова
И заграктаг' вран злокобни,

А мирно ће сн'јег засипат'
Један нови хумак гробни.

За листом се листак спушта
Хладног мраза прва жртва,
Ах, и мени већ је давно —
Давно дошла јесен мртва.

Протекла је младост моја,
— Моје дивно прамалеће,
Дрски вихор потргао
С мојих груди сухо ц'вјеће.

Па сад стојим, ко што стоје
Палог дрвља сухе гране;
— Камо људи? Што не иду
Тог мртваца да сахране?

Оваке су му и остале пјесме, оваке и још
љепше. Нарочито се истичу оне дуже: »Пје-
сник«, »На мјесечини«, »Ти уживај«, »Судбини«,
»Једном дјевојчету« и т. д. Ми их све најтоплије
препоручујемо и надамо се да ће се ово издање
чим прије распродати.

В. Д.

✱ »Бранково Коло« доноси у свом 17 бр.
ову оцјену: Национално осјећање од Ђорђа Бран-
деса. Биоград. Нова електрична штампарија Петра
Јоцковића, 1902. Стр. 67. Цијена 0.40 дин. —
И ова је књижица дошла као наручена нашој
омладини у добри час. Биоградски професор
Павле Аршинов превео ју је и написао јој је
врло згодан поговор. Ова књижица допуњује се
са оном »Како нас дјеца уче«. У њој је преда-
вање чувенога Ђорђа Брандеса, данског литерар-
ног историчара и критичара, што га је држао,

1894, у Ђачком удружењу у Копенхагу. Врло је добро учинио преводилац, што га је превео на српски. Не можемо а да не донесемо неке мисли преводиоачеве, које је он намијенио српској омладини у свом поговору: »Брандес је данас свјетски ауторитет, па кад је он учитељ свему свијету, што и нама не би био. У ономе што говори о Данској наћи ћемо по нешто, што и на наше прилике личи, те се тако и на туђем тијелу народном можемо поучити, да знамо, како ћемо се као народ лијечити. Боловати није толико зло, колико је зло не лијечити се и не спасавати се од смрти. Нико боље не може спасти друштво и државу од болести, него што омладина може, јер је њој отворен пут да се навикава и на бољи живот, и на бољи рад, и јер на њу свијет остаје. Зато омладина и јесте узданица сваком народу, па је и нашем. Њој нека је и упућен овај Брандесов говор на размишљање, јер и у нашем друштву има доста болести налик на оне у Данској.... Са зебњом погледамо на омладину, да ли ће она свој задатак разумјети. Кад се притиском и наградама може ропски дух створити у народу што да се не може одлучном вољом и одушевљењем дух тај опет подићи. А тај задатак, уз оно остало, остаје омладини да изврши: дух народни да уздигне, да унесе у њега поуздања и свјезине, и да га очисти од туђинштине, а поврати му оригиналност, и да покрене и ојача у свима крајевима народа српског неодољиву тежњу за умјетност. Другим ријечима, омладина треба на томе да ради, да се у народу српскоме пробуди и оснажи национално осјећање какво је у Француза и Скандинаваца«. *Paedagogus.*

КРОНИКА

+ Биоградско »Коло« доноси овај кратки приказ: Накладом књижаре Пахера и Кисића, у Мостару, штапан је »Песнички зборник« угледни производи српског, хрватског и страног песништва. За школску и домаћу употребу саставио Јован Максимовић са кратким теорјским прегледом песничких врста. (На 4 стр. 577. — Цијена 10 динара). Дјело ово које је по техничкој изради јединствено у нашој књижевности што служи на част књижарници и штампарији Пахера и Кисића, који су дали довољно доказа да нису жалили ни труда ни трошка да ово издање буде што угледније — »хоће да буде (вели његов уредник) домаћа поетичка лектира љубитеља читања; пјесничка хрестоматија за средњу школу и ручна књига, коју, свјесно или несвјесно, тражи почетник пјесник, да би се практичним путем обавијестио о овом или оном питању из области поетског стварања«. — Колико је пак њен уредник успио да одговори таквом задатку овог »Зборника«, и да ли је успио да »српском друштву и књижевности« пружи потребну књигу, »која би нас, посредством што веће количине добрих образаца, упознала са бићем и обликом пјесништва и његових врста, и која би нам дала ма и краћи, али пажње вриједан извод из цјелокупних дјела појединих наших пјесника« — ми ћемо о томе проговорити опширније другом приликом, а сада нека је дјело топло препоручено.

+ Од Српске Књижевне Задруге изишло је ових пет књига: »Путешествије по Србији« од

Јоакима Вујића, књига прва, са предговором Јована Ердељановића. Књизи је додата слика Вујићева, план Биограда од 1815—1830 г. и неколико слика. — 2. »Људско срце«, приповијетке Илије Вукићевића са опширним чланком о животу и раду пок. Вукићевића, од Љ. Јовановића. — 3. »На селу и прелу«, приповијетке Паје Марковића — Адамова. — 4. »Чича Горијо«, написао Хоноре де Балзак, превео с француског Јован М. Јовановић. (Преводилац је написао опширнији предговор о животу и раду Балзакову). — 5. »Живот Бениамина Франклина«, с енглескога превео Чедомиљ Мијатовић. — Задруга ће накнадно још издати двије књиге Његошевог »Шћепана Малог« и Љубишина »Причања Вука Дојчевића«.

+ Као што дознајемо из приватног писма нашем једном пријатељу г. др. Љубомир Недић ради на читавој серији књижевних студија о српским приповједачима. Чујемо да су студије о Љубиши и Лазаревићу готове а на другима ради. Овој се вијести српска књижевност само радује, јер озбиљност и строго схватање литературе од стране г. Недића само је на корист српској књизи.

+ У 8 броју »Срђа« изашла је красна севдалинска пјесма Алексе Шантића »Алабегов севдах«, а од Светозара Ђоровића цртица »Тврда вјера«.

+ Милка Ковачић-Хајдинова, учитељица у Глини, супруга преминулог дра Анте Ковачића. Отвара претилату на најзнатније дјело покојниково »U registraturi«. Дјело ће изнијети 30

штампаних табака у 4 свеске. Претплатна је цијена 3 круне 50 потура.

+ Изишла је нова књига »Млади Ђурковићи« од Фрање Херцега, превео Јован Грчић. Име Фрање Херцега познато је у нашој лијепој књижевности из разних белетристичних, а нарочито из фељтона наших политичких, листова. Од истог писца изишле су прије неколико година у засебном издању »Ђурковићеве ћерке«.

+ У Загребу се ових дана доштампава опширна историјска монографија о знаменитом »Благовјештенском Сабору«. Писац је Јова Адамовић. А ускоро ће изаћи издањем Петра Николића и слика тога сабора, за што је тумач књига Адамовићева.

+ У новој трговачкој штампарији (у Биограду) штампан је »Дневник ратних биљежака«, са сто петнаест дана на предстражи. Успомене из другог српско-турског рата 1877—76 год. Написао Глиша Марковић, пјешадијски почасни мајор у пенсији. Цијена 0.80 дин.

+ Штампана је и десета свеска »Знаменитих Срба XIX вијека«, у којој су слике и биографије: Младена Миловановића, — Симе Марковића, — Луке Вукаловића, — Његоша, — Бранка Радичевића и Богобоја Атанацковића.

+ Из »Просвјетног Гласника« прештампане су четири композиције за мјешовити кор Ст. Ст. Мокрањца: »Четири српске народне обредне кајде« (Краљичка, Славска, На ранилу, Коледо). Издање је на фином картону.

+ Из »Наставника« је отштампана расправа Рад. Васовића: »Из тектонике Балканскога

Полуострва«. У овој расправи писац покушава доказати нетачност појединих мишљења у дјелу »Структура и подјела планина на Балканском Полуострву« од д-ра јована Цвијића, академика.

+ Српска Краљевска Академија издала је: »Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа. Прво одјелење Стари српски записи и натписи, скупио их и средио Љуб. Стојановић. Књига 1«. Цијена 6 дин.

+ Изишло је прво коло »Приповиједака Ј. Ранковића«. Цијена 1.20 дин.

+ По угледу на Дикенса и многе славне писце који су сами јавно пред публиком читали своја дјела, и Г. Радоје М. Домановић, наш познати приповједач и одлични сатиричар, читао је у недјељу 5. маја у сали Грађанске Касине у 4 часа. по подне своју нову приповијетку »Мртво Море«.

+ Приликом Гогољеве прославе о. г. превео је то његово дјело на талијански језик Словенац И. Тринко.

+ Из »Гласника Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини« одштампана је »Флора Херцеговачких гробаља«, од Антона Пихлера, професора у Мостару.

+ У »Босанској Вили« Павле Лагарић доноси биографију руског умјетника М. Матвејевића Антоколског.

+ »Посмртна слава« зове се нова хумореска Бранислава Ђ. Нушића што је почела да излази у 8 бр. »Босанске Виле«.

+ У часопису журналиста и пјесника руског Јеронима Јасинског (М. Бјељинског), »Ћже-

мѣсячнѣя Сочиненія» почео је ове године излазити велики роман Лава Толстоја сина. Име је роману »Тражење и примирење«, а предмет је идеалан пропагаторски живот Толстојаца — шљедбеника Толстојева учења. Роман је заснован у велико и продужаваће се у поменутом часопису цијеле године. — Прије годину двије дана јавили су неки наши листови да је овај син Лава Толстоја умро, но та је вијест била нетачна. Тада је доисти био умро један Лав Толстој, али то бјеше син Лава Лавовича Толстоја (сина), а не Лава Николајевича (оца).

+ Прошлог мјесеца прослављена је у Русији педесетогодишњица смрти знатног руског писца В. А. Жуковског (1783—1852). За име Жуковскога везана је појава њемачког романтицизма у руској литератури. Жуковски је био претходник и учитељ великога Пушкина, чији први радови стоје у тијесној вези са слављеним покојником. Жуковски је, као најобразованији и најхуманији човјек свога времена, био васпитач тадашњег нашљедника пријестола а потом цара руског Александра II, у чијим реформаторским идејама, а нарочито у слобођењу 20 милијона мужика много заслуга има и В. А. Жуковски.

+ »Неиздани роман Милтонов«. Један енглески свештеник, доктор Кембричког универзитета, нашао је у Аугсбургу до данас непознат и неиздат роман Милтонов, који носи натпис »Идеална варош Сион«. Књижевни су кругови Лондонски веома заинтересовани вијешћу, да ће исти роман изаћи на свијет идуће јесени под редакцијом Џона Морлеја.

+ Талијански листови што излазе у Риму саопштили су да је 10. о. м. г-ца Умберта Грифини, пријатељица нашега народа, држала у свеучилишној згради предавање из срп. нар. књижевности, о женидби краља Вукашина са нарочитим погледом на српске народне умотворине, на живот и књижевност српску уопће. Слушаоци, којих је било преко двије стотине, пратили су са највећом пажњом и интересовањем говорницу, која потпуно располаже знањем српскога језика и познаје српску књижевност а уз то је веома духовита и пуна грације. — И по приватним вијестима, које имамо, предавање је постигло огроман успјех, чему се и ми од срца радујемо. Г-ца Грифини ће идуће године држати још два јавна предавања о српском народу и његовој књижевности. М. П.

+ Од 20. марта о. г. (по новом) почео је да излази у Паризу мјесечни часопис »Slovansky Vestnik — Le Messenger Slave«, на чешком и француском језику. Годишња цијена је 6 фр.

+ Максим Горки довршио је своју нову комедију »Газета«, у којој црта књижевни и новинарски живот у Русији.

+ Макс Нордау доноси у »Новој Слободној Преси« оцјену на Бријов нов комад »La petite amie« гдје ироничким почетком диже славу овог француског писца да га послјије пусти с висине а у свакидањи метеж драма што врве по булеварима. Комад је у четир чина од којих три представљају дућан шешира и што оцјењивач нарочито истиче као токорсе неку успјелу новину у Молијеровом дому. Приказујући садржај

премијере завршује Нордау, да оваке ствари имају мјеста у дневним новостима локалног дијела новина а на приказ тога свијета књижевност не рефлектује.

+ Ђорђе Брандес бивши универзитетски професор и књижевни критик именован је поново за професора на универзитету у Копенхагену.

ЧИТУЉА

† Игњат Димић. 30. марта о. г. угасио се живот једнога честитог, родољубивог и заслужног Србина, живот пун борбе и самопрегорења — живот Игњата Димића. Димић је био велик родољуб, чврст карактер и истрајан у борби за свој народ. Он није жудио за новцем, а није штедио свога здравља, већ је неуморно радио на бољитку свога народа. У народној срећи тражио је своју. Његова смрт велик је губитак за српски народ, особито у данашње вријеме. Покојни Игњат родио се у Островици у Лици 1863 год., као син честитог срп. свештеника Исаије Димића. Школе је учио у Госпићу и Бечу. По свршетку школа био је овдје у Сарајеву професор на трговачкој школи. Овдје је почео издавати »Привредник«, лист за народ. По том оде у Загреб, гдје ступи код пок. Паје Јовановића у редакцију »Србобрана«, којему бјеше један од најбољих сарадника. У »Србобрану« је излазило његових много лијепих и темељитих расправа. Послије Пајине смрти уређивао је »Србобран« до 1898., а тада мораде због слабог здравља напустити уредништво. Покојник је био код народа омиљен

и уважен, те га је народ бирао 1897 г. за свог посланика у народни црквени сабор. Сваки родољуб и пријатељ народа српскога довикнуће му на растанку ожалошћеним срцем: Вјечан ти спомен, врли покојниче у народу српском за који си радио и патио. Вјечан ти спомен! Лака ти црна земља! »Бос. Вила«.

† Гљеб Успенски. Прије кратког времена умр'о је у болници за душевне болести златан руски белетрист, журналист и романијер Гљеб Успенски, у својој 61-ој години. Он је у руској поетичкој литератури стекао врло лијеп глас реалним, симпатијом проникнутим описима нижих редова друштвених, у ком је обзиру он директан предходник и учитељ Максима Горког. Књижевну је каријеру почео 1861 год. својом приповијетком: »Нрави Растерјајеве улице« за којом су доста на брзо сљедовале друге приповијетке и романи од којих је најзнатнији: »Власт земље«. Он је 1878 год. дошао са руском војском у Србију и одатле слао у руске листове »Писма из Србије«, у којима је објелоданио своје велике симпатије за наш народ. Вјечан му помен.

ЛИСТОВИ

које до сада примисмо у замјену.

»Књижевни Лист« орган »Цетињске Читаонице« и »Горског Вијенца«, год. II. на Цетињу једаред мјесечно под уредништвом Књижевног Одбора.